

## 1. UVOD

Crkva, uvjerenjena u istinu da milost gradi na naravi («*gratia perficit naturam*»), u mnogim dokumentima poziva svoje vjernike da se založe kako bi postigli onu zrelost kršćanskog života na koju sv. Pavao potiče Efežane kad im piše da ne budu više »malodobni, igračka valova, okolo tjerani svakim vjetrom nauke u ljudskoj prijevernoj igri, usred prepredenosti koja lukavo krči put zabludi«, nego da postanu zrele osobe da se što više približe »k savršenom čovjeku, k mjeri punine veličine Kristove« (Ef 4, 13-14).

Osoba Isusa Krista ostaje jedini ideal koji se može i treba u svemu slijediti kako bi se postigla zrelost »savršenog čovjeka« o kojoj govori Pavao u poslanici Efežanima. Isus Krist je Sin Božji, jedini Spasitelj svijeta u kojeg trebamo vjerovati da budemo spašeni. On je također savršen čovjek u kojeg moramo usmjeriti svoj pogled da bismo shvatili što znači potpuno zrela, slobodna i ostvarena osoba.

Afektivna zrelost, koju želimo malo bolje upoznati, može se definirati kao »stanje osobe koja je nadvladala infantilnu ovisnost sigurnosti od roditelja ili od pripadnosti nekoj skupini (rodbinskoj ili školskoj), i koja je stoga sposobna uložiti (investirati) afektivne energije u stvarnost, prihvaćajući samoću u kojoj može biti ono što jest i uspostavljajući društvene odnose na planu afektivne jednakosti«<sup>1</sup>.

Ova malo komplicirana definicija želi reći da afektivnu zrelost posjeduje ona osoba koja može sama ići kroz život, koja ne treba pomoć »štaka« da bi se mogla održati na svojim nogama. Afektivno zrela osoba ne ulaže svoje afektivne energije da bi se »navezala« na nekoga bez koga inače ne

1 L. S. FILIPPI, *Maturità umana e celibato – problemi di psicologia dinamica e clinica*, Editrice La Scuola, Brescia, 1973., str.35.

bi mogla opstati, nego stvara zrele međuosobne odnose na temelju vrijednosti, koji joj pomažu da još više raste u svojoj slobodi i zrelosti.

## 2. VAŽNOST I ULOGA EMOCIJA

Magda B. Arnold definira emocije kao: »težnja koju netko osjeća prema bilo kojoj stvari koja je procijenjena kao dobra, odnosno odvratnost prema bilo čemu što je procijenjeno kao loše, zlo.«<sup>2</sup> Emocije uvijek u sebi uključuju odnos prema objektu, koji mora biti, ne samo zamijećen, nego i doživljen kao onaj koji »dira, dotiče« afektivnost osobe ovdje i sada. Radi se o intuitivnoj, neposrednoj procjeni stvarnosti koja može dolaziti iz vanjskog, objektivnog ili nutarnjeg (podsvjesnog) subjektivnog svijeta osobe. Kad se emocije jednom aktiviraju tada osoba osjeti u sebi poticaj da djeluje u pravcu približavanja objektu ili bijega od njega, i tu težnju ima neovisno o sudu odnosno procjeni razuma.

### 2. 1. Afektivna i racionalna procjena stvarnosti

Prema fenomenološkoj analizi emocija<sup>3</sup> prvi čovjekov kontakt s vanjskim i nutarnjim svijetom uvijek je afektivan. Drugim riječima, naša percepcija stvarnosti vanjskog objektivnog ili nutarnjeg subjektivnog svijeta uvjetovana je našom afektivnošću koja je impregnirala dušu kroz čitavu našu prošlost. Filozofski princip: »Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur« potvrđuje ono što je i dubinska psihologija otkrila, naime kako sve ono što osoba percipira i spoznaje prolazi kroz čitav psihički aparat, i to najprije kroz afektivni svijet podsvijesti da bi konačno došlo u našu svijest. To znači da tajnoviti svijet naše afektivnosti satkan od skrivenih želja, potreba, radosti, strahova i rana iz čitave naše prošlosti, uvjetuje našu percepciju vanjskog svijeta.

U našem prvom kontaktu sa svijetom najprije dolazi do *afektivne procjene* i prosuđivanja stvarnosti. Afektivna se procjena ravna po kriteriju da li mi se dotična stvar sviđa ili ne sviđa. Takva afektivna procjena predisponira osobu da reagira na određeni način, tj. da se približi objektu koji joj se sviđa ili da se udalji od objekta koji je procijenjen kao antipatičan, drugim riječima da izazove pozitivne ili negativne emocije. To je prvotna procjena koju osoba nesvjesno čini i kao takva ne može pokrenuti odnosno prisiliti zrelog čovjeka, odnosno zrelu ženu na djelovanje. Naime

2 M. B. ARNOLD, *Emotion and Personality*, 2 Voll., New York, Columbia University Press, 1960., str. 176.

3 M. B. ARNOLD, *Emotion and Personality*, New York, 1960.

kod zrelih odraslih osoba, nakon prvotne afektivne procjene stvarnosti, u igru ulazi odmah i racionalna procjena, intelektualno prosuđivanje koje se ravna po kriteriju da li mi nešto koristi ili ne, odnosno da li to odgovara istini ili ne.

Djeca i afektivno nezrele osobe makar su odrasle, ne čine ovaj drugi korak, naime racionalno prosuđivanje, nego ostaju na afektivnoj procjeni i stupaju u akciju kad prosude da li im se dotična stvar sviđa ili ne sviđa. U toj afektivnoj procjeni vrlo veliku ulogu ima *afektivna memorija*<sup>4</sup> koja osobu automatski podsjeća na prošle ugodne ili neugodne osjećaje kad god otkrije neku simboličnu vezu s onim što netko susretne ili na bilo koji način doživi. Tako potisnute nesvjesne želje i potrebe imaju moć da oboje stvarnost svojim bojama i motiviraju osobu da vidi ono što se njima (dotičnim potrebama i željama) sviđa i da se odluči za ono što njima treba. Klasični primjer za to je pojava fatamorgane u pustinji. Osoba koja ima silnu potrebu za vodom »vidi« oazu s izvorom tamo gdje nje zapravo nema. U slučaju fatamorgane osoba je svjesna svoje potrebe (žed) koja joj iskrivljuje objektivnu percepciju.

## 2. 2. Dva primjera podsvjesne motivacije

Moguće je međutim da u motivaciji osobe za neko njezino djelovanje prevladaju podsvjesne želje i potrebe. Osoba je u tom slučaju svjesna što čini, ali nije svjesna zašto to čini. Npr. osoba koja zahtijeva da joj se drugi dive, koja neprekidno priča o sebi, koja sebi umišlja da je neka veličina, to često čini da bi prikrila bolni osjećaj inferiornosti od kojeg trpi i kojeg nesvjesno drži pod kontrolom spomenutim radnjama koje drugima često mogu ići na živce. Oholost je često izražaj nemoći koju osoba osjeća u podsvijesti.<sup>5</sup>

Uzmimo još jedan primjer osobe koja se boji preuzeti na se bilo kakvu odgovornost jer se silno boji neuspjeha. Budući da je takav osjećaj teško podnositi u svijesti jer je bolan, osoba ga svojim obrambenim mehanizmima drži pod kontrolom u podsvijesti. Takva će osoba izvana izgraditi stav

4 *Afektivna memorija* je, prema M. B. Arnold, »živa uspomena povijesti osjećajnog (emocionalnog) života svake osobe. Budući da nam je uvijek na raspolaganju, ona ima važnu ulogu u prosudbi i interpretaciji svega oko nas, može se zvati matrica svakog iskustva i djelovanja (matrix of all experience and action)«. M. B. ARNOLD, *Feelings ad Emotions*, New York – London, 1970., str. 187.

5 »Svako naše upadljivo svjesno ponašanje, kao što je npr. pretjerana potreba za važnjem i isticanjem, ili pretjerana potreba da budemo dobri i pažljivi, proizlazi iz nekog suprotnog stava u nesvjesnom, dakle u konkretnom primjeru, iz osjećaja bespomoćnosti i inferiornosti, ili neke skrivene i potisnute agresije, čak mržnje prema nekoj bliskoj osobi«. V. JEROTIĆ, *Čovek i njegov identitet. Psihološki problemi savremenog čoveka*, Dečje novine, Medicinska knjiga, Gornji Milanovac, 1989., str. 167.–8.

velike poslušnosti. Vrlo je lako da dotičnog ili dotičnu (osobe pod zavjetom poslušnosti) poglavari proglaše idealom poslušnosti, a zapravo, kad se zaviri malo dublje u psihodinamiku takve osobe, otkriva se prava istina od koje ta osoba bježi, jer je bolna, jer je ne može podnositi. U ovom slučaju osoba je u dobroj vjeri razvila stav servilne ili ropske poslušnosti ni sama ne znajući da se na taj način brani od bolnog osjećaja nemoći, da stane na svoje noge i da odgovorno donosi odluke. Radi se dakle o prividnom dobru, a ne stvarnoj vrijednosti poslušnosti. Drugim riječima u ovom primjeru ostvaruje se istina sadržana u narodnoj poslovice: »nije zlato sve što sja«. <sup>6</sup>

### 3. KRITERIJI ZA PROCJENU AFEKTIVNE ZRELOSTI

Proces afektivnog dozrijevanja traje čitav život. Nema potpuno zrele ličnosti koja ne bi mogla biti još zrelija i još slobodnija. Treba priznati da nije lako procijeniti zrelost neke osobe, jer u takvu prosudbu ulaze mnogi čimbenici koje nije lako zamijetiti ni mjeriti. Postoje ipak neki kriteriji koji mogu pomoći da se bar donekle objektivno procijeni zrelost neke osobe. To su ostvarene i razvijene sposobnosti o kojima ćemo kazati nekoliko riječi. <sup>7</sup>

#### 3. 1. Sposobnost voljeti drugu osobu, a ne samo sebe

Čovjek je stvoren za ljubav: da voli i da bude voljen. Uistinu, sve temeljne sposobnosti ljudske osobe kao što su: pamet, srce, volja, »prožete« su tom neuklonjivom težnjom i zahtjevom za ljubavlju. S pravom se može reći da je najveće dostojanstvo ljudske osobe, kao stvorenja Božjeg, u njenoj spo-

6 Čini se da se u sjemeništima i novicijatima često puta favoriziraju osobe koje se nikada ne bune, koje uvijek slušaju bez ikakvog prigovora, koje se jednostavno ne znaju ili ne smiju pobuniti, koje nikada ništa ne smiju kritizirati. Treba biti jako oprezan prema takvim osobama, jer se najčešće ne radi o pravoj vrijednosti poslušnosti (u tim godinama se karakter tek formira), nego osoba u dobroj vjeri odabire za nju lakši put, odnosno ide linijom manjeg otpora. Zato je vrlo važno da odgojitelji ne upadnu u zamku, nego da pomognu takvim osobama da steknu i razviju zdravi kritički odnos prema stvarnosti. S tim u svezi može nam koristiti misao pjesnika Mile Budaka koji je u svojem djelu »Ognjište« lijepo rekao da nikad neće biti čovjeka od osobe koja u svojim dvadesetim godinama nije bila revolucionar.

7 Prvih pet naslova kriterija za procjenu zrelosti osobe preuzeti su iz već citirane knjige dr. Vladete Jerotića: *Čovek i njegov identitet*. Koristim priliku da spomenutu knjigu preporučim svima koji žele što bolje upoznati sebe i one s kojima žive. Knjiga je pisana za širu publiku i kao takva veoma je razumljiva za sve koji su zainteresirani za ovu problematiku.

sobnosti da voli. Konačno, na kraju povijesti bit ćemo suđeni po kriteriju ljubavi, tj. po tome koliko smo znali nesebično voljeti (Mt 25).

Prema tome postaje sasvim jasno da je najvažnija dužnost svake osobe naučiti voljeti. A budući da je ljubav »umijeće«, ona se može naučiti samo nakon dugog i zahtjevnog truda. Drugim riječima, ona se postiže tek kad osoba ostvari određeni stupanj afektivne zrelosti. Afektivno zrela osoba prihvaća i voli drugu osobu takvu kakva jest, voli je zbog vrijednosti same osobe, a ne zbog svojih egoističkih želja i ciljeva.

Istinski razvoj osobnosti nosi čovjeka od potpunog narcističkog egoizma koji je normalan za dijete odmah nakon rođenja, do sve većeg otkrića i otvorenosti prema vanjskom svijetu, prema drugima koje treba voljeti ne zato što to meni koristi ili služi, nego zato što su drugi dostojni da budu voljeni, samim tim što su osobe kao i ja.

Ono što nas najviše sprečava da nesebično druge volimo jest naš vlastiti egoizam, naše narcističke težnje kojima smo svi, više ili manje, podložni.<sup>8</sup>

Velika zbrka vlada u ovo naše doba već u samom nazivu ljubavi. Naime često se pomiješaju i poistovjete pojmovi kao što su »ljubav« i »vlastiti egoizam«, ili, drugim riječima, zadovoljenje afektivne ovisnosti pogrešno se naziva ljubavlju. Uzrok toj velikoj zabludi, između ostalog, je i u sredstvima društvenog priopćavanja kojima smo svakodnevno izloženi, prije svega TV, film, video, časopisi, novine... i ostala sredstva koja promiču narcističku kulturu koja svojom arogantnošću »prisiljava« osobe da traže najprije svoje vlastite interese, zaboravljajući dobro drugoga koje bi trebalo biti uključeno u svakoj istinskoj i nesebičnoj ljubavi. Spomenuta sredstva javnog priopćavanja imaju uspjeha u svojoj težnji da »zarobe« čovjeka najviše zbog toga što u srcu svake osobe nalaze svoje saveznike, svoje »petokolonaše«. Radi se o sebičnim željama i iluzijama kojima se vrlo lako zaludujemo.

Što možemo učiniti pred invazijom narcističke kulture preko mas-medija? Ono malo jest da sami razvijemo u sebi kritički pristup i određenu udaljenost od svega onoga što se na bilo koji način propagira. Treba nam imati na pameti da iza svake propagande stoji velika industrija koja

8 Osim spomenutih narcistikih težnji koje se mogu naći u svima nama, bilo bi dobro poznavati malo bolje *psihodinamiku čistog patološkog narcizma* koji se može češće susresti, a teško uočiti i razlikovati od stava koji nam se čini normalnim i čak poželjnim. Na prvi pogled, jedan narcista izgleda kao osoba uspjeha, sigurna u sebe, sposobna privući pažnju i pljesak drugih na se. Nikada ne smije pokazati nijednu svoju slabost ili ograničenost. Predstavlja se kao onaj koji sve zna i kojemu ništa ne može izbjeći iz kontrole. Ima silnu potrebu i želju da druge ponižava i omalovažava kako bi na taj način spasio svoju umišljenu veličinu u koju je zaljubljen. To je ono što se izvana može vidjeti. Kad se pogleda malo dublje u psihodinamiku takve osobe otkriva se njena velika nesigurnost i praznina srca. Jedan narcista, duboko u svojoj podsvijesti se osjeća nemoćan i nevrijedan, jadan kao crv koji ne znači nikome ništa. Tu svoju inferiornost

mora najprije stvoriti potrebe i ovisnosti u ljudima kako bi poslije mogla manipulirati njima proizvodima svoje narcističke kulture.

Za nas je, međutim, mnogo važnije pitanje: kako pobijediti vlastiti narcizam, kako naučiti iskreno i nesebično voljeti? Prije svega trebamo otkriti u samima sebi vrijednost i dostojanstvo vlastite osobnosti. Stvoreni smo na sliku Božju, i kao djeca Božja ne moramo tražiti svoj identitet i svoju vrijednost u uspjehu i vanjskoj veličini, u grčevitom traženju da budemo voljeni pod svaku cijenu. Mnogo je važnije biti nego imati. Osim toga, važno je imati na pameti da mi možemo voljeti jer smo prvi voljeni od Onoga koji je Ljubav sama. U konačnici ljubav je dar Neba da se na Zemlji bar donekle dočara ljepota jednom izgubljenog Raja. U mjeri u kojoj osoba posjeduje čisto i slobodno srce, u toj mjeri biti će sposobna primiti taj dar.

Vrlo je važno također da osoba bar jednom doživi stvarno iskustvo istinskog, autentičnog prijateljstva, na osnovi kojeg će moći shvatiti i iskusiti pravi smisao nesebične ljubavi, one Božje, roditeljske, prijateljske...

Istinsko ljudsko iskustvo prijateljstva je ono u kojem osoba zaista spoznaje da voljeti znači zaista željeti dobro drugome, ne samo onda kad nam je to ugodno, nego i onda kad to dobro koje želimo drugome mora proći kroz žrtvu, vlastito odricanje pa i vlastito umiranje. Pravo istinski voljeti može samo onaj koji je shvatio i prihvatio istinu da je mnogo važnije i zdravije voljeti nego tražiti da budem voljen.

Afektivno zrela osoba voli sebe i isto tako voli druge ne poradi svoga vlastitog interesa, nego zbog dobra i dostojanstva koje svaka osoba u sebi ima.

### 3. 2. Sposobnost kontroliranja vlastitih nagona

Afektivno zrela osoba je sposobna gospodariti nad instinktima i impulsima svoje vlastite naravi. Riječ je, prije svega, o spolnim i agresivnim nagovima.

osoba ne može podnositi i zato se primitivnim obrambenim mehanizmima (nijekanje realnosti i bijeg u grandioznost, odnosno umišljenu veličinu...) brani od bolnog osjećaja nemoći i nevrjednosti. Budući da se u jezgri svoje osobnosti doživljava kao »posve loš« (»all bad«), narcista ima potrebu da stvori o sebi potpuno drukčiju sliku. On to i čini tako što se »zaogrne« fantazijom, u kojoj se doživljava kao »posve dobar« (»all good«). Ovdje se otkriva jedan veliki paradoks: narcista, po svojoj definiciji, jest onaj koji voli sebe, koji je zaljubljen u sebe, a u stvari, kad se malo dublje upozna prava stvarnost, postaje jasno da *narcista zapravo ne voli sebe*. Podsvjesni osjećaj koji ima prema samom sebi, jest zapravo mržnja. Potreba da se na vani pokaže kao veličina kojoj se svi moraju klanjati, otkriva veliki strah koji narcista ima u svojoj podsvijesti, od susreta sa vlastitim »ja« od kojeg bježi, kojeg ne može prihvatiti i kojeg ne može voljeti. Prema tome, istina je da je narcista jadan čovjek, on ne voli sebe.

Svaka osoba djeluje na tri razine svoga psihičkog života: na psiho-fiziološkoj, psiho-socijalnoj i razumsko-duhovnoj.<sup>9</sup> Na prvim dvjema razinama prevladava mehanizam automatizma koji može biti apsolutan (na prvoj razini) ili relativan (na drugoj razini). Nezrela osoba ne uspijeva integrirati dobro sve tri razine svoga psihičkog života, nego postaje žrtva svojih nekontroliranih želja koje traže automatsko zadovoljavanje svih potreba i nagona. U psihodinamici takve osobe prevladava pasivnost i sklonost ropskom ponavljanju zadovoljavanja nagona. Takva osoba postaje, nažalost, objekt, a ne subjekt života, postaje žrtva afektivnih i katkad iracionalnih želja. Ona ne donosi zrele i slobodne odluke.

Afektivno zrela osoba, naprotiv, donosi zrele i slobodne odluke. Ona također djeluje na sve tri razine psihičkog života, ali u ovom slučaju, zrelo, naime takva osoba uspijeva integrirati dobro potrebe i nagone svoje vlastite naravi s vrijednostima i idealima koje je slobodno odabrala. Zrela osoba, gospodareći nad svojim nagonima, uspijeva kontrolirati i sublimirati njihovu energiju za postizanje svojih viših ciljeva. Na taj način osoba postaje još zrelija i slobodnija.

Na putu sazrijevanja ličnosti vrlo je važno uvjeriti sebe da ne moramo biti žrtve svojih nagona, prije svega svoje agresivnosti i spolnosti, jer kao osobe posjedujemo sposobnost djelovanja na trećoj razini psihičkog života, onoj razumsko-duhovnoj, koja bi morala davati temeljni smjer razvoja osobe u svim pogledima.

### 3. 3. Sposobnost podnošenja neugodnosti, patnje i odricanja

Da bolje shvatimo ovu kvalitetu zrele osobe, bit će korisno vidjeti kako jedno dijete, odnosno nezrela osoba reagira pred neugodnostima, patnjom i nužnošću odricanja.

Dijete djeluje (reagira) prema načelu užitka. Prema ovom kriteriju, dobro je ono što mi se sviđa, ono što je važno za me, ovdje i sada. Radi se dakle samo o afektivnoj procjeni koja izaziva emocije i »nagoni« dijete, odnosno nezrelu osobu na djelovanje prije nego što promisle svojom glavom, tj. prije nego što učine racionalnu prosudbu onoga što im se sviđa. Za dijete je normalno da se tako ponaša jer još nije razvilo svoju razumsku sposobnost rasuđivanja. Ali od odrasle i zrele osobe očekuje se da djeluje razumno ravnajući se prema načelu realnosti koji uključuje u sebi nužnost podnošenja neugodnosti, patnje i odricanja kada su u pitanju viši ideali koji daju dostojanstvo ljudskoj osobi.

9 Detaljna analiza spomenutih razina psihičkog života može se naći u knjizi: s. J. RIDICK, *Zavjeti – blago u glinenim posudama*, KS, Zagreb, 1988.

Prema tome, zrela osoba djeluje po načelu realnosti i daje se voditi svojim idealnim ja koji uspijeva gospodariti zahtjevima potreba i želja dotične osobe koje su protivni njezinim idealima. Drugim riječima, zrela osoba je svjesna napetosti (temeljne dijalektike) koja je nužno u njoj prisutna zbog dva svijeta koje u sebi nosi. To su neograničeni svijet njenih želja i ograničeni svijet njezine stvarnosti. Pogrešno se misli kako psihički zdrava osoba ne smije i ne treba osjećati nikakvu nutarnju napetost, odnosno kad je osjeti, da je treba pod svaku cijenu ukloniti zadovoljavajući sve svoje potrebe i želje. Afektivna zrelost ne isključuje napetost u psihodinamici osobe nego je prihvaća kao priliku za još veće sazrijevanje. Bez te nutarnje zdrave napetosti nema i ne može biti pravog napretka. U kontekst te temeljne dijalektike prirodene ljudskoj naravi treba staviti i stvarnost patnje odnosno križa. U toj perspektivi križ nije nešto što nam je nametnuto izvana, nego je konstitutivni dio naše ljudske naravi. Temeljna dijalektika ili križ naš svagdašnji jest stvarnost koju zrela osoba odogovor-no prihvaća kao izazov i šansu da još više osmisli svoj život.

Živimo u društvu u kojem prevladava potrošački mentalitet, u društvu koje nema puno smisla za odricanja, naprotiv, koji se protivi bilo kakvoj žrtvi. Iako je to stvarnost kojom smo više-manje svi zahvaćeni, ne možemo se njome pomiriti i ne možemo je prihvatiti jer se u konačnici radi o infantilnom, odnosno nezrelom pogledu na čovjeka i njegovu sveukupnu stvarnost. Križ je duboko utkan u našu ljudsku narav. Od njega se ne može pobjeći. Osoba koja se ne može s njime pomiriti infantilna je osoba koja ne može prihvatiti samu sebe, koja bježi od sebe. Što je osoba zrelija i slobodnija, to više prihvaća sebe, odnosno sve ono što u sebi nosi, pa tako i križ kao simbolički izražaj temeljne dijalektike naše naravi. Onaj koji je bio najzreliji, zapravo jedina zrela i potpuno slobodna i ostvarena osoba prihvatio je »svoj« križ slobodno, jer je tako htio. Nakon Njega svi oni koji su se povelili za Njegovim primjerom otkrili su skriveni izvor duboke radosti i mira pošto su prihvatili svoj križ, pošto su se dragovoljno pomirili s onim što biti mora. Infantilne ili nezrele osobe bježe od križa, afektivno zrele osobe bježe od iluzije, a prihvaćaju stvarnost, pa i onda kad ona nosi znak križa.

### 3. 4. Imati zrelu, a ne infantilnu savjest

Afektivno zrela osoba ima zrelu, fleksibilnu i zahtjevnu savjest. Nezrela osoba ravna se po savjesti koja je infantilna, rigidna ili permisivna.

Nezrela savjest je motivirana strahom od kazne, zastrašena je iracionalnim osjećajem krivnje. Prema sebi i prema drugima često se ponaša sadi-stički ili mazohistički. Nezrela osoba teži pretjerivanju u svojim sudovima i svome ponašanju. Vrlo lako prelazi od nepopustljivosti (rigidnosti) do



popuštanja (permisivnosti). Zависи puno od toga kako je dotična osoba odgajana od svojih roditelja. Rigidna savjest teži da svuda vidi grijeh i odgovornost. Osoba s takvom savjesti može postati pravi mučitelj, čineći drugima život teškim i nepodnošljivim, odnosno može postati pravi mazo-hist s potrebom da sebe kažnjava za ono za što nije odgovorna. Permisivna pak savjest vrlo lako popušta pred zahtjevima »mase«, odnosno javnog mišljenja i pravi kompromise žrtvujući jasna moralna načela.

Nasuprot takvoj nezreloj savjesti, afektivno zrela osoba, u svom pro-suđivanju i djelovanju vodi se od zrele savjesti koja je zahtjevna, ali u isto vrijeme i »razumna«, odnosno fleksibilna. Takva osoba ne pravi kompromis koji ugrožava jasna moralna načela, ali se ne boji kompromisa kad treba opravdati, odnosno razumjeti osobu koja je prekršila načela. Zar nije i Isus tako učinio kad je rekao onoj ženi preljubnici: »Ni ja te ne osuđujem. Idi i odsada nemoj više grijешiti« (Iv 8, 11). Zrela savjest osuđuje grijeh, odnosno prekršaj principa, ali nastoji razumjeti samu osobu. Fleksibilna savjest nije isto što i permisivna savjest. Naprotiv ona je vrlo zahtjevna, ali u isto vrijeme zna razlikovati ono što je važno, što se mora poštovati pod svaku cijenu, od onoga što je promjenljivo, što se može zanemariti.

Posebnu poteškoću pri formiranju zrele savjesti čine takozvane *dvostruke poruke* koje se primaju u obiteljima ili drugim zajednicama života. O čemu se radi? S jedne strane osoba prima i uči jasna moralna načela, a s druge strane, na suptilan i podsvjesni način prima poruke koje su protivne naučenim moralnim načelima. Ako te poruke šalju roditelji ili osobe afektivno veoma bliske, one će se vrlo lako prihvatiti i usvojiti. Rezultat takvog odgoja bit će zbrka u osobi, koja na koncu više neće znati kome ili čemu treba vjerovati. Postoje statistički rezultati koji pokazuju da je visoki postotak kriminalnih djela u kojima je posebno prisutna agresivnost, učinjen od djece koja potječu iz obitelji u kojima je otac policajac. U ovom slučaju otac je slao dvostruke poruke: s jedne strane je štitio javni red i mir kažnjavajući agresivnost, a s druge strane sam je bio vrlo agresivan u svojoj obitelji, šaljući tako dvostruke poruke svojoj djeci koja su na kraju činila ono i onako kao i njihov otac.

Dvostruke poruke šalju i oni odgojitelji koji nisu uvjereni u ono što žele drugima prenijeti. Isto čine i oni roditelji ili odgojitelji koji na neozbiljan način predstavljaju neku vrlo ozbiljnu stvar.

### 3. 5. Sposobnost kontrolirano izraziti vlastitu agresivnost

Uz spolnost, agresivnost je značajka ili stvarnost nazočna u svakoj osobi. To je zapravo najvažniji činilac u afektivnoj dinamici bilo koje osobe.

Zahvaljujući vlastitoj agresivnosti možemo svladavati zapreke i ustrajati u poteškoćama koje moramo susresti u životu.

Agresivnost kao težnja, po sebi je neutralna. Nastaje vrlo rano u malom djetetu kao posljedica pokreta mišića i kao sredstvo da se postigne željena neovisnost ili autonomija. Agresivnost naime može biti konstruktivna i destruktivna, tj. stvaralačka i razarajuća.

Stvaralačka agresivnost pomaže nam da nadvladamo poteškoće i da postignemo svoju samostalnost. Osim toga, kad je dobro sublimirana, agresivnost hrani našu nadu. (»Spes prima est inter passiones irrascibiles« - Sv. Toma Akvinski). Možda će se tko sablazniti, ali ja bih se usudio reći da je majka Terezija iz Kalkute »najagresivnija« žena na svijetu; naime usuduje se upustiti u rizik da hrani nekoliko tisuća ljudi, iako znade da su joj više-manje sva skladišta prazna. Radi se o tako velikoj nadi koja je apsorbirala u se svu moguću agresivnost te žene. Naravno da je to moguće samo u duhu vjere, a ne ljudskom mudročću.

Razarajuća agresivnost, naprotiv, uništava osobu i čini je objektom, žrtvom, a ne subjektom događanja. Može biti usmjerena prema vanjskom svijetu, npr. u svađi, borbi ili čak ratu, a može se okrenuti i protiv same osobe i tako prouzrokovati intrapsihičke konflikte koji onda postaju temelj raznih neuroza ili čak psihoza.

Spomenuta dva oblika agresivnosti međusobno stoje u dinamičkom ekvilibriju, tj. kad se poveća stvaralačka agresivnost, smanjuje se ona razarajuća i obratno.

Afektivno zrela osoba nema straha od svoje vlastite agresivnosti, nego je prihvaća i iskorištava njezinu snagu za postizanje svojih plemenitih ciljeva, za ostvarenje svojih ideala. Zrela osoba ima hrabrosti da izrazi svoju agresivnost, ali to čini kontrolirano, tj. ne da se nadvladati od svoje agresivnosti, nego gospodari njome izražavajući je po svojoj želji, u skladu sa svojim idealima. Osoba koja se boji svoje agresivnosti i procjenjujući je kao neprihvatljivu, potisne je u podsvijest, pati od posljedica takvog ponašanja, ne znajući i ne prepoznavajući prave uzroke svojih nevolja i muka. Tako potisnuta agresivnost vrlo se lako preobrazi (transformira) u osjećaj žalosti, depresiju, nesigurnost, pasivnost, lijenost.

### 3. 6. Sposobnost da se živi u istini

Afektivno zrela osoba nema potrebe da bježi od same sebe. Hrabro prihvaća izazov života i trudi se da živi u istini. Nezrela osoba, zaplašena i ugrožena silama koje se protive njezinim idealima, osjeća se nesigurnom, slabom, nespremnom da se suoči s istinom. Spomenuta nesigurnost i krhkost koju osoba osjeća u sebi, izvor je tjeskobe koju osoba ne može lako podnositi, nego traži da na svaki mogući način pobjegne u sigurniji i zaš-

tićeniji svijet. Najčešće utočište u takvim slučajevima postaje svijet vlastitih iluzija i fantazija.

Zbog obrambenih mehanizama, osoba može pobjeći od stvarnosti, svoje unutarne ili one izvanjske, i tako se zaštititi od tjeskobe koju ne može podnositi. Treba reći da postoje i zreli obrambeni mehanizmi, odnosno mehanizmi koji nam pomažu da prihvatimo stvarnost, a ne da je uništavamo (kao npr. već spomenuta sublimacija agresivnosti, zatim smisao za humor, šalu...). Nezrele obrambene mehanizme, naprotiv, upotrebljava osoba koja nije sposobna podnositi tjeskobu, koja ne može prihvatiti stvarnost ili istinu, nego je mora negirati, odnosno pobjeći od nje. Pomoću takvih »mentalnih operacija« (djelovanja), koje osoba nesvjesno upotrebljava, postiže se određena sigurnost, ali na štetu slobode i stvarnosti koja više ili manje postaje iskrivljena. Radi se dakle o lažnoj ili nestvarnoj sigurnosti koja trenutno daje mir, ali na dulji rok uvijek šteti cjelokupnom dobru osobe. Braneci se na taj način, osoba beskorisno troši silnu energiju potrebnu za svoje sazrijevanje i rast.

Glavni uzrok stvaranja nesvjesne maske, odnosno upotrebe nezrelih obrambenih mehanizama, jest nedostatak unutarne sigurnosti. Bojimo se priznati istinu o sebi, o svojim slabostima, ograničenjima i pogreškama. Umjesto toga, ističemo svoje dobre osobine, a ignoriramo ili prikrivamo ono što nas može učiniti nepopularnima. Što smo nesigurniji, što smo ovisniji o dobrom mišljenju drugih, to naša maska postaje sve čvršća, usidrenija. Što duže živimo tako lažno, to više povećavamo svoju nesigurnost i tako upadamo u začarani krug tjeskobe i izveštačenosti, odnosno glumljenja na štetu zrelog razvitka svoje osobnosti.

Naše se maske često razvijaju kad pokušavamo živjeti prema standardu koji je viši od onoga koji nam je Bog namijenio. Ima pojedinaca koji traže od sebe više nego što Bog traži od njih. U takvim slučajevima vrlo često je riječ o podsvjesnoj, sebičnoj motivaciji, tako da osoba, nastojeći postići svoj zamišljeni perfekcionizam, želi zapravo pobjeći od sebe, od svog osjećaja nemoći.

Svi smo pozvani na svetost, na svjesno, slobodno, potpuno predanje Bogu iz ljubavi. Svi smo pozvani da volimo bližnjega kao same sebe. Treba, međutim, razlikovati tu iskrenu težnju za svetošću koju u nama izvodi Duh Sveti kad mu se osoba istinski preda, od onog stava voluntarističkog perfekcionizma koji misli postići sve svojim snagama.

Nemoguće je osobi neprekidno živjeti u laži; ili ćemo smisliti kako da se solidno potvrdimo u istini, ili ćemo biti prisiljeni stvoriti zid između našeg vanjskog svjesnog ponašanja i nutarnjeg ja koji stvara spomenute maske ili obrambene mehanizme.<sup>10</sup>

10 Usp. Ch. P. MICHAEL & M. C. NORRISEY, *Arise, A Christian Psychology of Love*, Charlottesville, Virginia, 1981., str. 80.-83.

## 4. ZAKLJUČAK

Afektivna zrelost, kao što je već rečeno, rezultat je višegodišnjeg sazrijevanja, odnosno upoznavanja i prihvaćanja sebe i ostale stvarnosti. Radi se o procesu koji traje čitav život. Doklegod je čovjek živ, on može biti još zreliji, još slobodniji, još ostvareniji. Ljepota i dostojanstvo ljudskog stvojenja, između ostalog, jest i u njegovoj sposobnosti da se obnavlja i da raste u svojoj slobodi koja je nužna za jednu iskrenu i autentičnu nesebičnu ljubav.

Afektivno zrela osoba je ona koja je uspijevala zrelo ujediniti svoju pamet i svoje srce. Ona se vodi svjetlom svoga razuma koji traži istinu, a snagom srca, tj. svojim afektivnim svijetom (osjećajima), prihvaća i živi spoznatu istinu. Djelujući tako, čovjek se najbolje otvara milosti koja doводи do savršenstva svaku osobu koja joj se u slobodi i ljubavi potpuno izruči.

### FORMATION FOR AFFECTIVE MATURITY

Mijo NIKIĆ

#### Summary

*In this article entitled "Formation for Affective Maturity", the author first discusses the importance and role of emotions, giving two examples of subconscious motivations. Then he proposes the following six criteria for the evaluation of affective maturity:*

- 1) the capacity to love another person, not only oneself;*
- 2) the capacity to control one's own drives;*
- 3) the capacity to tolerate difficulties, suffering and renunciation;*
- 4) the capacity to have a mature and not infantile conscience;*
- 5) the capacity to express one's own aggression in a controlled way;*
- 6) the capacity to live in accordance with truth.*